

Naturgenopretningen og LANDSKABET

Dansk Landskabsøkologisk forening holder årsmøde sidst i februar, og her lægges der op til debat om, hvad der i dag karakteriserer en succesfuld naturgenopretningsindsats

■ TEKST: SØREN B. P. KRISTENSEN, JESPER BRANDT, STIG ROAR SVENNINGSEN, ANDREAS AAGAARD CHRISTENSEN og DAVID QUIST PEARS

I 2015 havde naturforvaltningsloven 25 års jubilæum. Det er således næsten en menneskealder siden, at der blev indført en mere »aktiv« naturforvaltningspraksis i Danmark, og begreber som naturgenopretning, naturpleje og skovrejsning blev centrale instrumenter i dansk naturforvaltning. Dansk Landskabsøkologisk forening benytter mærkedagen til at reflektere over naturgenopretning som et forvaltningsinstrument, over de resultater, der er opnået, og over muligheder og udfordringer for fremtidens naturforvaltning.

De oprindelige hensigter med loven

Naturgenopretning omfatter i den danske tradition fysiske indgreb i landskabet, der bidrager til en mere ekstensiv anvendelse af arealerne end den intensive landbrugs-mæssige udnyttelse, der ellers har været dominerende i nyere tid. I den mest vidtgående form medfører det genskabelse af tidligere habitatforhold (fx genetablering af vandhuller og genslyngning af åløb), mens mindre fysiske indgreb baseres på ændret pleje af et areal for at forbedre habitatforhold (fx græsning af vedvarende græsarealer).

Naturgenopretning blev sammen med skovrejsning præsenteret som de to vigtigste sider af den fremtidige naturforvaltning i forbindelse med vedtagelsen af naturforvaltningsloven i 1989. Dertil kom hensynet til friluftslivet. Over 100 mill. kr. blev fra begyndelsen bevilget årligt på fi-

nansloven med en retningslinje om, at 40 pct. skulle anvendes til naturgenopretning, 40 pct. til skovrejsning og 20 pct. til friluftslivsmål. Loven om naturforvaltning fra 1989 blev i 1992 omdøbt til den nuværende naturbeskyttelseslov.

Oprindeligt skulle både naturgenopretning og efterfølgende naturpleje være omfattet af loven. Samtidig ønskede man at undgå at komme til at hænge på en stadig større ophobning af løbende udgifter ved de mange konkrete projekter, der skulle danne kernen i den nye ekspansive naturforvaltning. Derfor blev det ved udvælgelsen af områder for reetablering og pleje af afvandede søer, heder, overdrev og enge lagt vægt på, at projekterne - ud over omkostninger til anlæg, reetablering og førstegangspleje - ikke måtte afføde behov for store, efterfølgende kontinuerlige tilskud til drift.

En opgørelse over fordelingen af de 485 projekter, der blev sat i værk de to første år, viste, at bevillinger til naturgenopretning i begyndelsen ikke udgjorde 40 pct., men over halvdelen af de samlede bevillinger¹. Der blev også lagt vægt på en vis geografisk spredning af naturforvaltningsindsatsen, og det lykkedes allerede efter de første år, som det ses af kortet (figur 1). Det fremgår ligeledes, at naturgenopretningen var dominerende blandt naturforvaltningsprojekterne.

Status over naturgenopretning

I 1999 gjorde Skov- og Naturstyrelsen status over arbejdet med den nye naturfor-

valtning². I et længere afsnit beskrev man indsatsen om naturgenopretning, hvor en række af projekterne for genskabte søer (i alt 1.067 ha), genopretning af vandløb (kun i tilfælde, hvor der ikke var andre muligheder for støtte), genopretning af især større ådale (Gudenå, Skjern Å, Varde Ådal, Gelså, Tunneldalen ved Haderslev samt Storå), oprensning og gravning af nye vandhuller - også i skovene, genopretning af moser (i alt 1.079 ha), strandenge (ca. 1.000 ha), heder (i alt 1.421 ha) samt overdrev (i alt 484 ha) blev præsenteret.

Statusrapporten indeholder ikke en samlet oversigt over fordelingen af midler til hhv. natur, skov og friluftsliv gennem de ti første års indsats efter naturforvaltningsloven. Men i et bilag angives fordelingen af arealer erhvervet i perioden til de tre hovedformål, og de fordeler sig med 8.144 ha (55 pct.) til naturgenopretning, 6.172 ha (42 pct.) til skovrejsning og 526 ha (3,5 pct.) til friluftsliv.

Erhvervelsen af arealer til naturområder har tydeligvis været opadgående i perioden, og således omfattede den alene i 1998 mere end ¾ af de erhvervede arealer. De små arealer til friluftsliv omfatter »spredtliggende - ofte mindre - arealer, der tjener som støttepunkter for friluftslivet eller sikrer offentlighedens adgang til skov- og naturområder«.

For naturarealerne anføres, at der gennem 1990'erne især var tale om reetablering af søer, lavvandede vådområder og fugtige enge. Det tilføjes, at der kun: *I mindre om-*

fang er ... anvendt naturforvaltningsmidler til sikring af større sammenhængende landskaber. Det er interessant, fordi de landskabelige og arealanvendelsesmæssige hensyn ellers var blevet fremhævet meget stærkt i forbindelse med vedtagelsen af Naturforvaltningsloven. Det blev fx i bemærkningerne til lovforslaget fremhævet, at realiseringen af naturforvaltningens hovedsigte typisk vil ske gennem en flersidet anvendelse, der tilgodeser såvel produktion som beskyttelse og friluftsliv³. I den indledende prioritering af naturforvaltningsprojekter blev der endvidere lagt vægt på, at projekter, som har indeholdt flere naturforvaltningsmæssige aspekter på én gang - det vil sige flersidige projekttypen - alt andet lige er blevet vægtet højere end ensidige projekter⁴.

Også i statusrapporten fra 1999 fik den flersidige arealanvendelse og den landskabelige differentiering stor bevågenhed: *Naturforvaltningen handler om arealanvendelse, og hvordan arealernes naturmæssige ressourcer og værdier skal anvendes og bevares. Den omfatter de mange forskellige anvendelser, der er knyttet til benyttelse og beskyttelse i det*

åbne land. Naturforvaltningen er samtidig konkret, hvor man aktivt handler for at ændre tilstanden inden for et afgrænset areal for at opnå en målsat, ønsket tilstand. ... I det danske mosaiklandskab arbejder naturforvaltningen med en flersidig arealanvendelse, der skal give naturen og dens processer mere plads, fordi den kan levere »gratistydelse«, som det moderne samfund efterspørger og har behov for.

Derfor er mange forskellige interesser typisk involveret i naturforvaltningen, som altid må søge så vidt muligt at samordne disse forskellige flersidige interesser.

Dette konkrete sigte på flersidighed i naturforvaltningen udgjorde en hovedpointe i statusrapporten fra 1999. Et bærende eksempel var de forskellige alternative genopretningsmuligheder ved et af de største projekter, nemlig Vest Stadil Fjord, hvor om man skrev, at genopretningen af fjorden indebar *et valg mellem vandstande, der giver forskellig natur - et valg truffet af deltagerne i beslutningsprocessen. Man kunne have valgt en højere eller lavere vandstand for hele projektområdet ... Hævning af vandstanden i den nordlige del af projektområdet og uændret*

vandstand i den sydlige del er den løsning, som deltagerne i beslutningsprocessen fandt bedst for den flersidige arealanvendelse i området (p. 12).

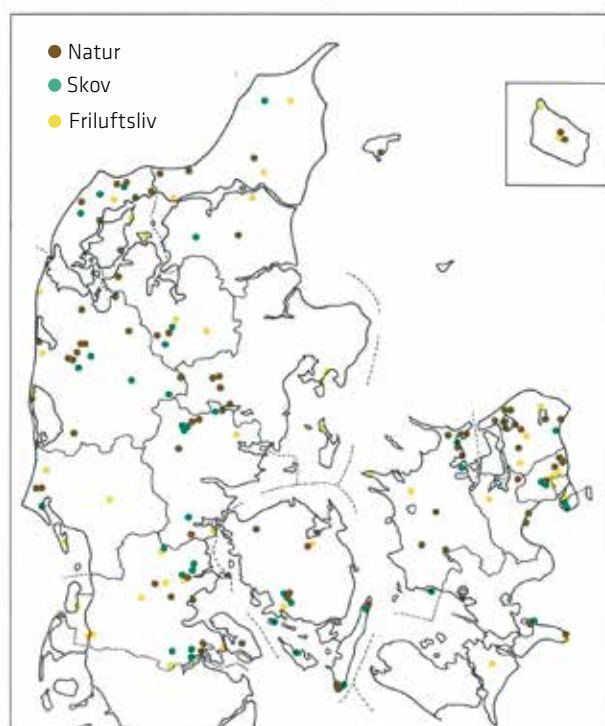
Siden da er der ikke blevet offentliggjort tilsvarende opsamlinger af omfanget af naturopretningsindsatsen. I 2009 blev der dog gjort status over nøgletal for perioden frem til 2007⁵. Rapporten viser, at aktivitetsniveauet fra 1998 til 2007 var stort set 1/3 af det i perioden 1989-1998. Ca. 5.000 ha blev erhvervet mod ca. 15.000 ha i perioden 1989-1998. En af årsagerne er uden tvivl, at der ikke blev gennemført så store enkeltstående projekter i denne periode som tidligere (fx udgør Skjern Å projektet alene 2.200 ha).

Denne rapport indeholder også en oversigt over det samlede forbrug af midler til naturforvaltning 1989-2007, og det er interessant at bemærke, at amterne stod for ca. 1/3 af de 3.3 mia. kr., der blev anvendt i perioden. De finansielle kilder til naturforvaltning er siden 1987 blevet flere og ofte med multifunktionelle mål. En stor del af naturgenopretningsindsatsen bliver således ydet som vådområdeindsatser for at opfylde de vekslende vandmiljø-initiativer, der har eksisteret igennem de seneste årtier, herunder Vandmiljøplan 1-3 og den særlige vand og naturindsats (miljømilliarden).

Det fremhæves således i rapporten, at en stor del af indsatsen er »planlagt af hensyn til EUs vandramme- og habitatdirektiver«. Dermed vægter strategiske overvejelser om miljøhensyn (især vandmiljø) meget tungt i det seneste årtis naturgenopretning - i modsætning til rene naturhensyn, som prægede de første årtier. Midler fra EUs landdistriktsprogram spiller en stadig større rolle. Dels i form af EUs LIFE projekter, hvor EU finansierer 50 pct. af udgifterne til de enkelte projekter, dels i form af midler til miljø- og klimavenligt landbrug.

Nedprioritering af den landskabelige og flersidige tilgang?

Er den landskabelige og flersidige tilgang til naturforvaltningen i det åbne land blevet nedprioriteret siden vedtagelsen af naturforvaltningsloven? Noget kunne tyde

Figur 1. Lokalisering af naturforvaltningsprojekter, 1989-90 (skov, friluftsliv, natur). Kilde: Det rådgivende Udvalg efter naturforvaltningsloven (1991).

Dansk Landskabsøkologisk forenings 23. Årsmøde: 25 år med Naturgenopretning - har det gavnet vores natur og landskaber?

**Torsdag den 25. februar 2016 Kl. 9-16 i Festauditoriet på KU, Bülowvej 13,
Frederiksberg**

PROGRAM:

9.00	Kaffe og registrering
9.30	Et historisk rids - baggrund, lovgivning og en opsummering af de overordnede resultater
10.10-10.40	Kaffepause
10.40	Eksempler på naturgenopretningsprojekter
12.00-12.45	Frokost
12.45	Perspektiver og resultater - hvad er de samfundsmæssige effekter af naturgenopretning?
14.00-14.25	Kaffepause
14.25	Fremtidens naturgenopretning - nye rammer og nye partnerskaber?
15.25-16	Diskussion

Detaljeret program samt tilmelding på www.landskabsoekologi.dk

på det. Til trods for Natur- og Landbrugs-kommissionens arbejde med at få forenet de landbrugs- og naturmæssige interesser i det åbne land er udviklingen i de senere år kun gået i retning af en stadig skarpere opdeling i interesseområder, hvor landbruget har krævet - og i vid udstrækning fået - øgede muligheder for en ensidig intensivisering af den landbrugsmæssige udnyttelse. Naturinteresserne har derimod i stigende omfang koncentreret sig om de biodiversitetsmæssige hotspots, og mere langsigtede spredningsøkologiske hensyn er blevet nedprioriteret.

Oplæg til debat på årsmødet

Naturgenopretning omfatter mange faglige og politiske dimensioner, som skitseret ovenfor. Hvad er hovedformålet med indsatsen? Hvordan sikres dette bedst muligt? Hvilke positive samfundsmæssige konsekvenser medfører indgrebene? Det er disse emner og kontroverser, som er i fokus på Dansk Landskabsøkologisk forenings 23. årsmøde.

Årsmødet omfatter ti foredrag med efterfølgende diskussion. Vi indleder med et historisk rids over den samfundsudvikling, som førte til skiftet til den mere aktive naturforvaltningspolitik og indsats i 1989 samt en oversigt over naturgenopretningsindsatsen siden 1989. Det var dels erkendelsen af den stigende fragmentering af habitater og den trussel, de udgjorde for truede arter, dels prioriteringen af grønne initiativer, der førte til den mere aktive naturforvaltning, som loven var et udtryk for. Derefter giver tre foredrag mere detaljere-

de eksempler på store og små projekter samt de udfordringer, de medførte. Ud over de faglige overvejelser om projektdesign er der en række faktorer, som også skal falde på plads, ikke mindst vedrørende borgerinddragelse, jordfordeling og økonomi. Desuden skal vi høre om de nye tendenser med brug af store græssere til naturpleje i Almindingen på Bornholm.

Efter frokost vil vi se nærmere på naturgenopretning ud fra tre tematiske perspektiver: Konsekvenser for biodiversitet, miljøøkonomiske resultater samt samspillet med rekreativ udnyttelse af landskabet.

Endelig vil vi efter en kaffepause tage et fremadrettet perspektiv og diskutere, hvordan konturerne af fremtidens naturgenopretning ser ud. Vi skal høre om,

hvordan fremtidens naturgenopretning ser ud fra kommunalt perspektiv, fra de grønne organisationers perspektiv, samt hvilke planer den nye aktør, Den Danske Naturfond, har for fremtidens indsats.

Henvisninger:

¹Det rådgivende Udvalg efter naturforvaltningsloven (1991): Naturforvaltning 1989-90. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, s. 31.

²B. Brix m. fl. (1999): Naturforvaltning gennem 10 år/1989-1998. Miljø- og Energiministeriet. Skov- og Naturstyrelsen, s. 55-66.

³B. Brix m. fl. (1999), s. 9.

⁴Det rådgivende Udvalg efter naturforvaltningsloven (1991), s. 31.

⁵Skov- og Naturstyrelsen (2009): Naturforvaltning 2007 - årsberetning. Miljøministeriet.

